

228

1948. השב"כ, כך זה התחיל

איסר בארי בתאי הנאשמים, בעת משפט במרשתת הוצאתו להורג של מאיר טוביאנסקי

איסר הגדול

איסר בארי, ראש שירות המודיעין הראשון של ישראל, לקח עמו אל הקבר, לפני 30 שנה, את הסודות הגדולים של ראשית המדינה. בנו, איתי, חושף עתה לראשונה את תוכנם

עמוס ובו

איתי בארי לא יסלה לבן-גוריון: "הוקו", הוא אומר, גמר את אבא שלו. חברים כינו אותו "בן של רוצח". אמו לקתה בלבה. ואיתי לא סולח. 39 שנים הוא נושא את הכאב: אף אחד לא התנצל.

לעת ערב, במפרץ המרהיב של אילת, הוא קושר את היאכטה שלו, וחושב כמה הפוליטיקה איננה. רוח חמימה נושבת מהרי אדום. רגים מלחכים הסלע.

"פעם", יגיד, "היה בן-גוריון אלוהים בבית, ומאותו יום נהיה כאחד האדם. איש חלש, קטנוני, לא נישא מעם, זרק את אבא לכלבים. ואבא שתק, לקח הכל על עצמו, ולא אמר מלה. בן-גוריון דאג רק לעצמו, דרך על גוויות. אם אבא היה מותח את הפה, זה היה מקרב, אולי ית קצו ויגלישי של הוקו".

שנים היה השם הזה, איסר בארי, אפוף חשאיות גדולה, מסתורין, הטיל אימה. ראש שירות המודיעין הראשון של ישראל לא רווח נחת בחייו. אהה, זה שרצה את טוביאנסקי, הצביעו עליו. זה ששבר שיניים לאמסטר. "סאריסט", כינה אותו חבר הכנסת חיים לנראו. רדפו אותו עד צאת נשמתו.

עכשיו, 30 שנים לאחר מותו, עושה עמו איתי צדק. לראשונה, פורע חוב של כבוד. בארי, על-פי בנו, היה אדם נרדף, מוכה, קורבן.

הוא הבין את המדינה על-פי דרכה: היה לו מוסר משלו. אלמלא הסתבך, מי היה מכיר? שתקן היה, נחבא אל הכלים. אולי היה מאריך ימים, ומכילה את הפנסיה הבטחונית שלו, ברציף פנחס, כבת גלים, ליד הים.

צריך לנשפוט אותו על רקע התקופה: ימים של מדינה בחיתולים ותווה ובוהו שלטוני וצנאי; ימים של חוסר אונים של אביו וקור ידע. איש הישר בעיניו, כמעט. הכל היה קודש יותר. איתי גרל מול נמל מופגז ובריטים מתנשאים. לאחר מות אביו ירד לאילת, לבנות את חייו, והצוואה של אביו מהרדהת באונוני. "לעולם אל תעשה רבר העלול להזיק למדינה".

שלושה ילדים הוליד איתי. לבכור קרא איסר. היום איתי הוא רב החובל של נמל אילת. מלח שזוף עם זקנקן לבן ועיניים תכולות, ויאכטה במעגן. קילו עבה כשל מלח,

צה"ל הוכה בתדהמה. לא מתאים לו, אמרו מכריו של בארי. בירגונויג? הפולני הזה הרי הוא ישר כמו סרגל, שקול, רציני, נאמן. אף פעם לא ידע לכוּס. ריבך שקט, מתון, אהב את "מפצח האגוזים".

כנראה, השאיפה לעוצמה, לכוח היתה בעוכריו, יגיד פיקודו, בנימין גיבלי. אולי גם קנאותו, יסביר אלוף (מיל.) צבי אילון, סגן הרמטכ"ל. בארי היה קנאי מאין כמוהו, איש ללא פשרות. טובת המדינה עמדה תמיד לנגד עיניו. לביטחון התייחס במין קדושה. המטרה אצלו קודשה את כל האמצעים.

לא היה צריך להיות מספר אחד, אומרים מכריו. היה טוב כמספר שניים. היה צריך משהו מעליו, שישגיח, שיפקח.

כך הלך והסתבך, ולא ויתר. רשויות המשפט נופו בו קשות, והוא התעלם. עצר אנשים באמצע הלילה, עינה את נחקריו. "פתאום התברר, שיש לו תפיסות מוזרות ומסוכנות", יגיד איסר הראל. "היינו כבר בתוך המלחמה, והוא מצא זמן להתעסק עם כוגדים, מרגלים, שוק שחור, לוקחי שוחד. מרבית הזמן התעסק בענייני מטרה - לא

אברהם גורלי, התוכע הראשי של צה"ל, ונועץ בו מה לעשות בטוביאנסקי. גורלי הציע להעמידו לדין בפני בית-דין שדה. יגאל פייקוביץ (אלון), שהיה ממונה על גזרת המסדרון לירושלים, אישר.

למחרת נעצר טוביאנסקי. בית-דין שדה האשימו בכנידה. בארי המליץ להוציאו להורג.

בלילה, לאחר המעשה בבית ג'יו, לבו של בארי נקפו. נתעורר בו ספק, יכתוב בן-גוריון ביומנו, "אם היה הוגן כלפי פיקודי, בהטילו עליהם אחריות כבדה מדי, ואם לא היה נמהר מדי במעשיו". הוא נפגש עם בן-גוריון, ודרש לפרסם את העניין.

בביתה, ברחוב המלך ג'ורג' בירושלים, חיכתה גברת טוביאנסקי לבעלה, והוא לא שב. שום רמז, שום מידע. רק לאחר כשלושה שבועות, ריווחה העיתונות על בוגד שחוסל. מכריה של טוביאנסקי התרחקו ממנה. "בוגד" קראו לבנה; ילדים חטפו מידיו שוקולד. היא פנתה לבן-גוריון ודרשה חקירה. כעבור כשנה קבע הפרקליט הצבאי הראשי, "א"ל חוטר ישי, כי טוביאנסקי לא בגד.

וגבוה כמו אביו. קראו לו איתי על שם איתי, שר צבא המלך רוד.

כשנחשפה פרשת השב"כ, אמר: אהה, אמרתי לכם, שום דבר לא השתנה, הלקח לא נלמד. אנשים הקריבו עצמם למען המדינה, ואחרי זה זרקו אותם לכלבים. ידעו מה הם עושים, ולא עצרו בעדם".

כמו אז, בקיץ '48 בבית ג'יו, בדרך לירושלים, כשאיסר בארי ניצב מול מאיר טוביאנסקי והורה לירות בו. בבית רין שדה, ללא סניגור, אבל עם אישור, כפי שיספר לבנו.

ישראל נאבקה על חייה. מאיר טוביאנסקי, מבכירי הפקידים של חזרת החשמל בירושלים, נחשד בכנידה. לטענת בארי, מסר טוביאנסקי לירי הבריטים רשימה של מפעלים היוניים, וכן מיקום מדוייק של מפקדות ארגוני המחתררת ובתי מלאכה לנשק בירושלים. האלוף צבי אילון, אז סגן הרמטכ"ל, הורה להסגיר את טוביאנסקי לירי המודיעין.

ב'28 ביוני 1948, פנה בארי אל עו"ד

7 ימים שבועון ידיעות אחרונות

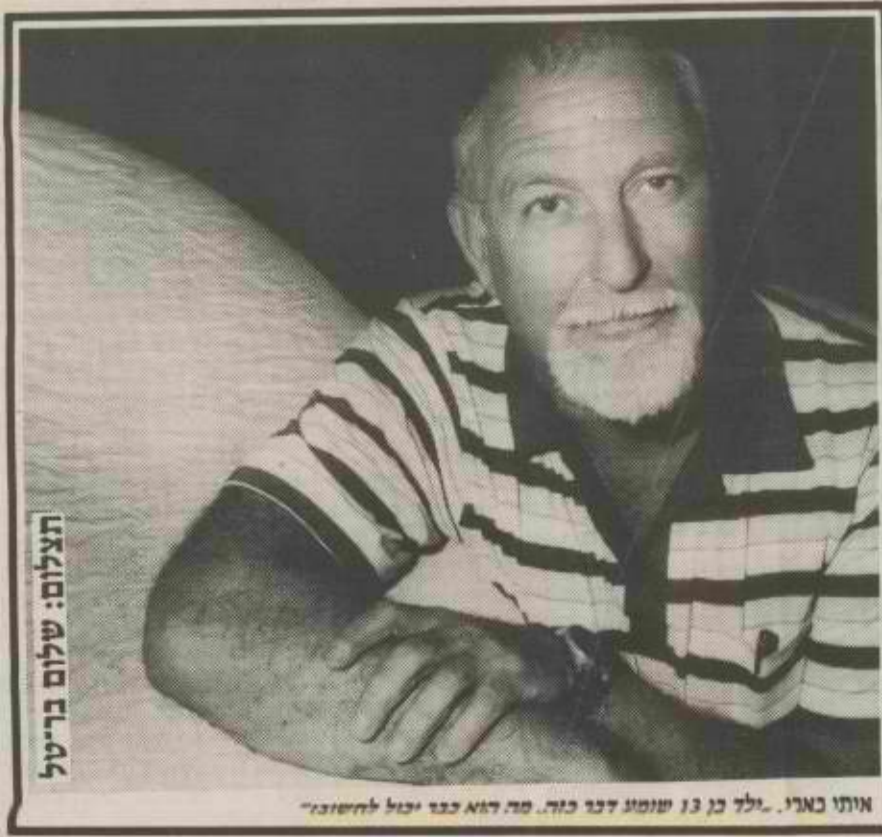
מאיר טוביאנסקי. רק לאחר כשלושה שבועות, דיווחה העיתונות על בוגד שחוסל

יזכור. הוא הרגיש אחריות כלפי המדינה. איסר בארי הורה לעצור את ג'ול אמסטר. אמרו: בגלל חושי. רצו לשבור את אמסטר, כדי לשמוע מה הוא יודע על חושי. אחרי כן שמע איתי, שחושי נחשד ובהעברת סודות לבריטים. חשבו, אולי אמסטר יהיה המפתח להפיל את שמועות. את האמת איש לא ידע. אמסטר הוסתר ממשפחתו. לא נתנו לו להתקלח. שאלו אותו על עסקות נשק, על מגרשים שיש, כביכול, לאבא חושי, על סודות שמסר חושי לבריטים. שעות נחקר בהוראת בארי, עיניו מכוסות בגופייה, ידיו קשורות. טפטפו מים על ראשו, היכוהו במקל, הלמו בפניו ושברו את שיניו. כל העת השמיעו לו נקישות של אקדה, להפחידו. הוריקו לו זריקה, שיספר. אבל ג'ול אמסטר לא דיבר. בתום 78 ימים, שוחרר לביתו מחוסר ראיות. סימני הכוויות על רגליו נותרו עדות אילמת לזוועות שעבר. בארי לא הירפה. חושי התלונן באוזני בן-גוריון, כי בארי מאזין לטלפונים שלו ומעביר את המידע למפ"ם. מלחמה פוליטית, אמרו בחיפה. מתיחת שררה בין מפקדי ההגנה בחיפה לאבא חושי, חושי רצה, שאנשי הש"י ישתפו אותו בשיקוליהם. הם סרבו. לימים כעסו, שהחל לנהל מדיניות ערבית מושלו.

בתפקיד המלחמתי שהיה עיקר. קודם היה קובע שפלוני בוגד ומרגל. הפרוצדורה אחר כך לא היתה חשובה בעיניו. לש"י, שירות היריעות של ההגנה, הגיע מחיפה, שם שימש עוזרו של יוסף אביר, מפקד גליל צפון. זמן מה ניסה כוחו קבלן בניין, ונכשל. הלם להיות מהנדס. כשרוד שאלתיאל, ראש הש"י, עבר לפקד על ירושלים, התמנה בארי במקומו. איסר הראל (הלפרין) ישב אז במטה הש"י בבן-יהודה. דירה פרטית, תמישה חדרים, קומה שלישית. הוא זוכר את בארי: גבוה, מכובד. הראל אומר שהיה מופתע. "הייתי אז מספר 2 של שאלתיאל, והיה טבעי שאבוא במקומו. ופתאום בארי מוצנח באופן לא צפוי, ומתמנה לראש הש"י. מיד הבינתי את הקנוניה. בירושלים לא רצו את שאלתיאל. הוא היה רמות שנויה במחלוקת. לכן, אנשי אחרות העבודה, עמם נמנה בארי, עשו דיל: בארי ימונה ראש הש"י, ובתמורה לא יסכלו את המינוי של שאלתיאל. לבן-גוריון לא סיפרו שהולכים למנות את בארי. אמרו לו, ששאלתיאל ימשיך להיות ראש הש"י, בנוסף לתפקידו בירושלים, ופעם בשבוע יבוא בארי לקבל ממנו הוראות. זו היתה אחיות עניינים". בארי לא האמין, שהבריטים יעזבו. אם יעזבו, אמר, הם ישאירו תוהו ובוהו. על כן

"היה מוציא להורג גם את אבא חושי"
 אין לי צל של ספק", אומר איסר הראל, שבארי היה מוציא להורג את אבא חושי, כמו שהוציא את טוביאנסקי, אלמלא גיליתי את עניין המברקים.
 יום אחד פגשתי את חיים ולדנר, שהיה אחראי על המעברה של הש"י. הוא סיפר לי, שבארי בא אליו וביקש ממנו, שיכין מברקים עליי נוסח שהציג לו. מברק אחד נשלח, כביכול, מירושלים לחיפה על-ידי ראש הבולשת הבריטית, ובו השאלה: מה המקור שלך. ומברק שני נשלח, כביכול, עם התשובה: המקור מוסמך. שמו A.H.
 מיד קישרתי את העניין לאבא חושי, שכן ביום הראשון, כשבארי בא לעבוד אצלנו בש"י, התעניין אם התיק של חושי אצלי. או לא ידעתי כלל במה מדובר. שאלתי את המזכירה. היא הפנתה אותי אל תיק סודי מאוד.
 התברר לי, שחשדו בחושי, שמסר לבריטים מידע על פעולה שעומד הפלמ"ח לבצע נגד הסירות שלהם בנמל חיפה, אך לא נמצא ביסוס לחשדות, והתיק נסגר. פתאום עכשיו, כששמעתי על המברקים, חשדתי שהוא רוצה לרקום עליה סביב חושי.
 סיפרתי על כך לישראל גלילי. בינתיים הלך בארי עם המברקים אל דורי ויעקב דורי, הרמטכ"ל, והציגם בפניו כמברקים אוטנטיים. דורי היה חולה ונכה. שלח את בארי לבן-גוריון. בארי הציג לפניו את המברקים, וביקש אישור לפעול. מזל שבן-גוריון היה זהיר, ולא האמין שחושי בוגד. בארי היה אז בדיכאון מזה שבן-גוריון לא התיר לו. בא כל רגע לברר מה קורה. עד שנתגלתה העלילה."

הוא הורה לירות במאיר טוביאנסקי. הורשע ברצח המודיע, עלי קאסם. עינה את ג'ול אמסטר • עד יום מותו, סרב בארי לטהר את שמו. פחד לפגוע בבן-גוריון, לא רצה לפגוע במשפחת טוביאנסקי

איתו בארי. ילד בן 13 שומע דבר כזה. מה הוא כבר יכול לחשוב?"

"בן-גוריון דאג רק לעצמו, דרך על גוויות. אם אבא היה פותח את הפה, זה היה מקרב, אולי, את קיצו הפוליטי של זקן"

חשדו בבארי: פעם היה קבלן בחיפה. אמרו, אולי בארי הסתכסך או עם חושי, ועתה ביקש נקמה?
 איתי אומר שלא ידע. בארי לא סיפר בבית. שמירת סוד היתה אצלו ערך עליון. מעולם לא התהדר במעשיו, היה איש סגור מאוד, מיעט לרבו. שנים ארוכות, אומר איתי, לא ידע במה עסק. "ידעתי שאבא עובר בסולל בונה"... אפילו דהגות לא ענה. גרו בבת-גלים בחיפה. בית עלוב ברציף פנחס: כתלים קלופי טיה, וריח מלח ואצות. רק מדרכה הפרידה בינם לבין הים, רציף נתון ומעקה חלוד. בחורף נשבה רוח חזקה, הגלים איימו להציף את הבית. הבארים גרו בדמי מפתח אצל גברת נובק, משפחת פרנקל התגוררה ליד. הווייסים מעל. הביאו כמה קריסטלים מפולניה, ריהוט דל, תמונות שמן ורדיו מתפורר. דיברו פולנית, עברית. היו בצניעות. גיטה לא קנתה תכשיטים. איסר לא רצה פאר. היתה בו איזו תמונה של נזירות, "יספר קבונקי מ.אבן". "ככל שנרשה לעצמנו מותרות", היה אומר, "המדינה תתקשה להתקיים. קודם צריכה המדינה להתבסס, ורק אז יכולים אורחיה לראוג לעצמם". איש גבוה היה, רזה. "איסר הגדול" קראו לו על-שום קומתו. נראה כמו סגפן ישועי מתקופת האינקוויזיציה: אוזניים בולטות, אף נשרי, גבות עבות, גומה נחרצה בסנטרו. פני פוקר. תמיד התלבש בפשטות: מכנסי חאקי, חולצת חאקי. כשלכולם היו כבר רוודים חשמליים, הם חיממו עדיין מים על עצים. את הכבסים כיבסו בפילה, לא היה כסף למכונת כביסה. לאיתי מרתו את הלחם בשמן קוקוס. למפקדים כצה"ל נתנו זכויות לרכוש מגרשים בצולה, אך אבא סרב לקחת. לחצנו, אמרנו תקנה, אך הוא אמר: אני נותן למדינה, ואם אין צורך לא אקח ממנה. הציגו לו רכב צבאי צמוד - לא הסכים. אקנה לעצמי, אמר. טלפן על חשבון המדינה, לא רצה. שום רכוש לא צבר בימיו."

הורה לפיקודו לתדור אל המרכים הבריטים, להיטמע, לעמוד על כוונותיהם, לאסוף מסמכים. הוא חשש, שהבריטים מכינים את הערבים למלחמה בישראל. על כן, שלח מודיעים לברוק את כוונותיו של עבדאללה. המחחרות פחדו ממנו: הוא רדף, צר, עינה. הוא לא היסס, לדוגמה, לזרוק לרחוב אנשי אצ"ל ערומים, ואחר-כך מרח גופם בופת וגלגלם בנוצות. בפעילות קרבית לא התבלט. מכריו אומרים, שהיה איש ארגון מעולה. בימיו עברו השירותים החשאיים שינוי אירגוני: הש"י פורק, ובמקומו הוקם שירות מודיעין צבאי. בארי נאבק על תקציבים, על פיתוח אמצעי לחימה. הוא רכש מכשירי ציוד וציוד. מאזינים ישבו לקלוט את תשורות האויב, והצליחו לפצח מברקים מוצפנים. פיתח את מודיעין השרה. בימיו הושם דגש על צנוורה, על ביטחון שדה וביטחון פנים. הוא החל לגבש מדיניות פרסום של פעילות הצבא. היה חרד מפני השתלבותם של עולים חדשים בצבא וממספרם של דיפלומטים ועיתונאים זרים המגיעים ארצה. חשש מגורמים חתרניים, קרא ספרות ריגול רוסית. הושפע. להיטותו הגדולה לחשיפת בוגדים ומשפטי פעולה, לא הותירו לו די זמן להתמודד עם המשימות החשובות, שעמדו בפני שירות המודיעין הצבאי.

14 במאי 1948, עצרו שלושה ג'יפים צבאיים בפתחו של מלון "ערן" בחיפה. יהודה (ג'ול) אמסטר שתה תה עם עוגה. החיילים ניגשו אליו, שאלו לשמו, הורו לו לצאת. אמסטר לא חשד. הכניסו אותו בכח אל הג'יפ, ונעלמו. זרקו אותו לחדר חשוך בסדרני עלי. ככלו ידיו באויקים. אמסטר, מעשירי חיפה, בן 47, החזיק בבעלותו תחנת מוזיקה משגשגת. היו לו קשרים הדוקים עם ערבים, היה מקרוב לבריטים. איש אמונו של אבא חושי, מזכיר מועצת פועלי חיפה. איתי היה בן 12. גרו בחיפה. הוא זוכר את הכינה שהיתה. חיפה שוחררה, הערבים נמלטו, ומי שבזו כוז. "כילדים אספנו כל מיני מציאות, אבל אבא לא הרשה. הוא אמר שאלך להחזיר הכל למפקדת ההגנה". היו שמועות, זוכר איתי. גם בקשר לאבא חושי. שמועות. זה קומם מאוד את אבא,

1948. השב"כ, כך זה התחיל

עשר מסירני עלי, היה מודיע של צה"ל; מצאית הגופה עוררה תדהמה. צה"ל פתח בחקירה. עקבות הרצח הובילו אל סא"ל איסר בארי. בארי הודה, שהורה לרצוח את קאסם, לאחר שחשד בו שהוא עומד להעביר מידע לאוייב. קאסם חוסל ללא משפט. בן-גוריון הורה להפסיק את שירותו של בארי כראש המודיעין. שר המשפטים, פנחס רוזן, תבע להעמידו לדין על רצח.

שוחחתי הבורק עם היועץ המשפטי (יעקב שמשון שפירא) על עניין איסר בארי, כתב בן-גוריון לרמטכ"ל, יעקב רודף. הוא עומד על כך, שיש להעמידו למשפט כדרישת שר המשפטים. הוא הורה לי שיש סיבות מקילות, ושהמשפט צריך להיות צבאי וסגור. הוא גם סבור, שהקטגור בדבריו צריך לציין הנסיבות המקלות, והרמטכ"ל יהיה רשאי להמתיק הדין. אבל כלי מסירת מקרה כזה למשפט - יהא משום חיפוי מצד הממשלה ודוגמה רעה לצבא, ונוסף לכך יטענו שרק חיילים וקצינים נמוכים נמסרים לדין.

לאחר עיון נוסף נראה לי, שמסקנותיו הכרחיות, ואין מהן מנוס. אם כי בדין, לי, שהשלטונות הצבאיים יהיו זכאים (וגם חיילים) להשתמש בסמכות שנתון להם החוק ולהמתיק את הדין. אם אין להם זכויות מספיקים נגד מסקנות אלה - תמסור הדבר לתובע הצבאי עם הודאות מתאימות.

בסוף דצמבר 1948, הועמד איסר בארי לדין צבאי, בפני שלושה סגני אלופים. משפטו נערך בדלתיים סגורות. הוא טרם למנות לעצמו סגור. במשפטו טען בארי, כי ברגע שירות מודיעין יתחיל לפעול לפי כללי החוק, כי אז השירות יהיה להיות שירות מודיעין. טענותיו נדחו. הוא הורשע בהריגה ובחריגה ממסכות, וסולק מתפקידו כראש שרות המודיעין הצבאי.

הסתובב חסר מנוחה, עישן, שתה. עוד לא נרגע, ופרשיה ישנה נחשה שבה וטילטלה אותו בחוקה. התובע הצבאי, חוסר ישי, גילה כי המברקים, שכביכול כתב אבא חושי, בפרשת ג'ול אמסטר - מזוייפים. הם הוכחו עלידי ישי, בהזמנת איסר בארי, כדי להפיל את אבא חושי. בן-גוריון הורה להדיח את בארי מהצבא ולשלול את דרגתו. בארי עזב את הצבא בדרגת טוראי, ופרש לביתו אבל וחפוי ראש.

משהו הציק לו, אומר איתי. יום אחד שב הביתה, ופתח את העיתון. תראה, אומר לאיתי, עומדים לערוך משפט לקצין בכיר שנאשם ברצח מרגל. זה אני. הקצין הבכיר זה אני. רממה גדולה נפלה בחזר. ויעה קרה הציפה את פניו.

איתי: ילד בן 13 שומע דבר כזה מאבא. מה הוא כבר יכול להשובי אתה לא מאמין, לא רוצה להאמין, שואל את אבא אם הוא בטוח, לא טועה, ואינך מאמין: מה פתאום אדם כמותו. העולם משתנה. אתה חס חוסר נוחות, חוסר צדק, אבא שלך מתגרב, מסתכן, מקדיש ימים וילות בשביל המדינה, ופתאום באים ויוורקים לך בפרצוף.

זה די בילבל אותי, כילד. אבא הכין אותי, אמר תהיה חזק, עוד מעט הכל יהיה בעיתון ויכתבו שמות, ואתה במין רילמה נוראה: מה יקרה יש לך חברים, ואבא שלך נאשם ברצח. איך תופיע בפני החברים: בן של רוצח? לא ידעתי מה לעשות. הייתי במבוכה איומה. ההורים יעצו לי לספר לחברים הקרובים, להסביר מה קרה. אז, לראשונה, נודע לי, שאבא עומד בראש השירותים החשאיים.

ב־10 ביולי 1949, נעצר איסר בארי, באשמת הריגת מאיר טוביאנסקי. באוקטובר נפתח משפטו בבית המשפט המחוזי בתל-אביב.

איתי: חברים אחרים נידו אותי, קראו לי בן של רוצח. התרחקו ממני. ואמא בכתה, בכתה כל הזמן. האמנתי באבא, ידעתי את האמת, אך היה לי קשה. המורים עזרו לי, אמרו: כל אדם זכאי עד שתוכח אשמתו. אבל בפנים נקרעתי, לא ידעתי מה יהיה.

היועץ המשפטי לממשלה, יעקב שמשון שפירא, רדש להעמיד את איסר בארי לדין, באשמת הריגה בכוחנה תחילה. חוגי מפ"ם, שבארי נמנה עמם, נסערו. הם אמרו ששפירא המפא"יניק רודף אותם, ולחצו עליו שיחזור בו מהלכתו. גם משה שרת ניסה להתערב, פנה אל בן-גוריון. בן-גוריון זימן אליו את שפירא. איים להביא את העניין בפני הממשלה, אם לא יחזור בו. שפירא איים להתפטר. בן-גוריון נכנע. בפתיחת המשפט יבקש שפירא להטיל עונש סמלי על בארי, כדי שלא יוצר הרושם. שמישהו רודף מישהו.

הפרקליטות סרבה להענות לבקשת בארי לערוך לו משפט צבאי. הם ידעו למה, אומר

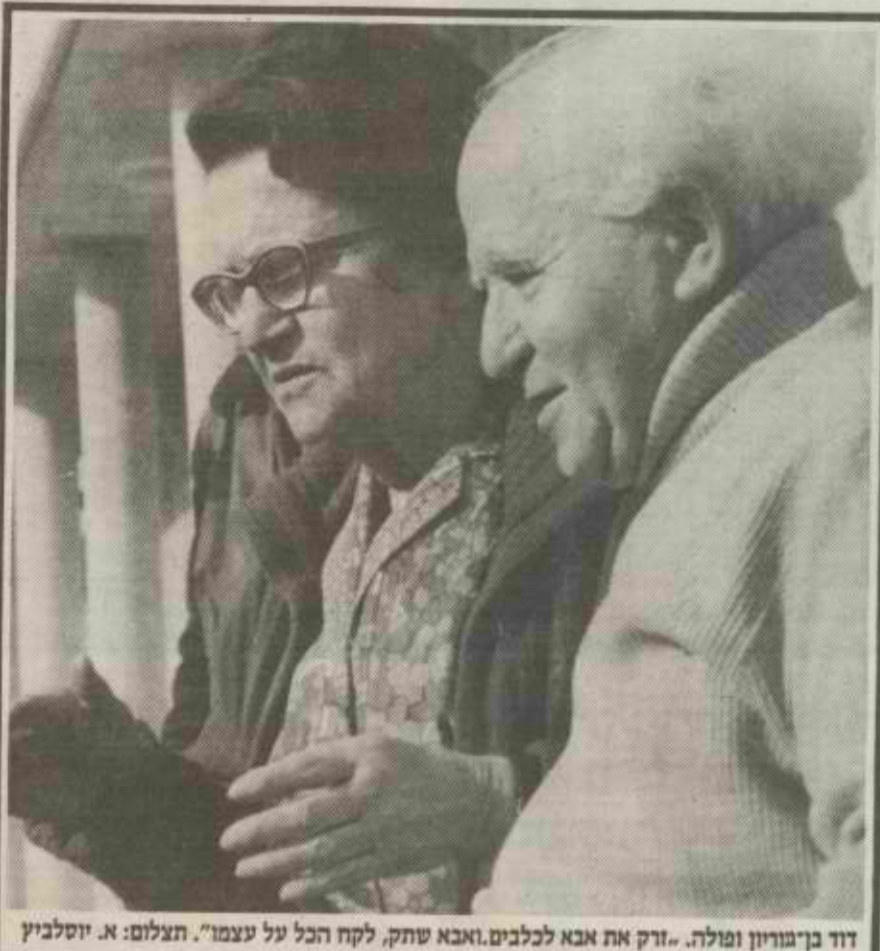
אמר לי שהחליט לשתוק, כי אם היה פותח את הפה, הדבר היה מחייב את בן-גוריון לפרוש מתפקידו, ואת זה לא רצה. פרישת בן-גוריון היתה בעיניו כפגיעה בבטחון המדינה. אבא האמין, שמה שבן-גוריון עושה - אפילו והדבר מנוגד לחוק - זה לטובת המדינה, וצריך לקבל. אם העזתי למתוח ביקורת על בן-גוריון - מיד הושתקתי.

מה היה חלקי של בן-גוריון בפרשה? בן-גוריון אישר את הקמת בית-הדין ואת גזר דין המוות, שהוטל על טוביאנסקי. כך אבא סיפר לי, ומאוחר יותר הגיעו לידי פתקים כתוימת בן-גוריון. בפתק אחד מבקש אבא מבן-גוריון לאשר את הקמת בית-הדין, ובן-גוריון, בכתב ידו, כותב 'מאשר'. אנשים המכירים את בן-גוריון אישרו לי, כי אכן זהו כתב ידו של בן-גוריון. בפתק שני מדווח אבא לבן-גוריון, כי בית-הדין גזר עונש מוות על טוביאנסקי, ובן-גוריון הוסיף בשולי הפתק 'מאשר'. לא ברור לי אם את ההוצאה להורג אישר מלכתחילה או בדיעבד.

אבא היה שלם עם גזר הדין. כן. הוא חשב שזה מה שמגיע למי שכונר

איתי. אבא רצה משפט צבאי, כדי שהדלתיים תהיינה סגורות ויוכל להציג מסמכים ולהתגונן בצורה חופשית, בלי לחשוש מפגיעה בבטחון המדינה. אבל הם היו מעוניינים לסתום לאבא את הפה. הם הכירו את אבא. הם ידעו שיש לו ערכים מקודשים, וברגע שהמשפט יהיה פומבי, יסתום את הפה ולא יגלה דבר. הם (בן-גוריון - ע.ג.) לא רוצים שאתגונן, אמר אבא, אז לא אתגונן. בן-גוריון ניחם את אלמנת טוביאנסקי. דבר כזה לא היה צריך לקרות, כתב לה. הוא הורה להעניק לטוביאנסקי דרגת סרן, להעביר את גוויתו לבית קברות צבאי ולשלם לאלמנה ולבן פיצויים.

ובארי, ובורק בוקר, התייצב בבית המשפט בתל-אביב. לא, איתי לא בא. גם גיטה נשארה בבית. המשפט עורר עניין רב: סטנוגרמות שלמות פורסמו בעיתונים. עו"ד יעקב סלומון, איש חיפה, שהגן על בארי, סיפר לימים, כי ניהול הסניגוריה היה קשה. כדי להכיר את לקוחו מקרוב, עקר סלומון לשבועות אחרים לתל-אביב, ועבר

דוד בן-גוריון ופולה. "זרק את אבא לכלבים. ואבא שתק, לקח הכל על עצמו". תצלום: א. יוסלביץ

"פעם אמר לי שהחליט לשתוק, כי אם היה פותח את הפה, הדבר היה מחייב את בן-גוריון לפרוש מתפקידו, ואת זה לא רצה"

להתגורר עם בארי כדירה שכורה ברחוב הירקון.

לפעמים, בערבים, הלך לישון אצל חברי, יאן, יעקב נאי. "ראיתי שהוא סובל נורא", אומר יאן. "הוא לא השלים עם זה שעשה מעשה לא טוב. אך לא שמעת ממנו תלונה, שום רכיילות על מישהו. הוא לא רצה לפגוע באנשים שאהבו אותו."

הקצונה הבכירה במסכ"ל היתה איתו. אלוף (מיל.) צבי אילון ראה אותו ברגעיו הקשים. לא היו לו יסורי מצפון, ויכור אילון. הוא האמין שעשה מעשה נכון. רבים לחצו את ידו. "הדריגה אודה מאופקת כלפיה", יכתוב עורך דין סלומון בוכרונותיו.

בארי לא פצה את פיו. היו לו עדויות מפלילות, אך הוא שתק. הוא אסר על עורך דינו לחקור את העדים בצורה פוגעת, ומנע מהטלת אחריות על התובע הצבאי, גורלי. איתי, אומר, שלחץ עליו לדבר, לחשוף מסמכים. לא יתכן, אמר איתי, שישמיצו אותך ואתה תשתוק.

כאו חברים. חיים לסקוב, יגאל דיין. דיין אפילו בא הביתה ואמר שהוא מוכן להעיד, אך אבא לא הסכים.

את מי לא רצה להסליל? הוא לא רצה לערב את בן-גוריון. פעם

אני עומד למשפט, אמר, אם נהגתי כדיי כמנותי בית-דין שדה. מוטב שיצביעו עלי כאשם בהריגה בתום לב, אמר, ולא יפגעו במשפחת טוביאנסקי. אם אמצא אשם, לא יהיה בזה משום קלון למשפחתי.

ב־22 בנובמבר 1949, נגזר דינו. השופטים התלבטו קשות בכתיבת פסק-הדין. הם העריכו את הגינותו של בארי ואת מסירותו לעם. התרשמו שלא כוונת ודון היתה במעשיו, וכל מה שעשה עשה מתוך תפיסה מוטעית של חובת תפקידו והכרת אחריות מעיקה באווירת חרדה ועצם, שנשתררה בימי סכנה לאומית חמורה, בראשית צעדיה של מדינת ישראל...

...מפקדים שחונכו על ברכי המחנות, אשר בשנותיה האחרונות אסרה בלהמה על חוק עויין ומדכא - ועמם נמנה איסר בארי, אפשר ולא הסכינו לראות את החוק כמקודש בעיניהם ולהעלות את שמירתו בראש דאגותיהם.

השופטים קבעו, שנית-הדין שהרכיב בארי לא היה חוקי, ודינו אותו ליום מאסר - מזריחת השמש ועד שקיעתה.

הוא טילפן לאתר פסק-הדין, וזכר יאן, ושאל אם יוכל לבוא אלינו. פתאום, אחרי שחיינו כלי-כך הרבה זמן יחד, הוא שואל דבר כזה. אמרתי מה פתאום אתה שואל שאלה כזו. איסר הריגיש מאוד לא נוח, כאילו כל העולם מאשים אותו.

החברים נעלמו. חברים הציעו לו לבקש חנינה, אך הוא סרב. "אם זה מה שנגזר עלי", אמר, "כנראה זה מה שהמדינה חושבת שמגיע לי."

החברים השתדלו בשבילו. למרות סרובו, חתמו אחרים מקציני צה"ל על בקשת חנינה בשבילו. איתי: "הוא לא היה מרוצה ממה שהחברים עשו". הנשיא, חיים ויצמן, חגן אותו.

איסר שב לביתו שבו ומריר, והתעטף כשתיקה עמוקה. שעות היה יושב על המרפסת ומביט בים. חברים התנתקו ממנו, רק בודדים נשארו ידידיו. מעולם לא אמר, עשו לי עוול". סרב לדבר על פרשיות העבר. לא ניכר, לא השמיע. גדלות שכוח.

ג'ול אמסטר, מעשה מוזר, שלח לו מכתב עידוד. "... אף בעניין שלי לא העליתי מעולם על דעתי, כי מצדך נעשה לי איזה עוול שהוא

איסר בארי הקטן

חודשים אחרים לאחר שנפטר. איסר הגדול, נולד איסר בארי הקטן. נכד ראשון, בנו של איתי. היום הוא בן 29, ימאי. "להיות איסר בארי", הוא אומר, "זה גאוה וכבוד".

אף פעם לא גרם לי השם הזה בושה או מבוכה", הוא אומר. "להרבה אנשים השם הזה לא אומר דבר - וחבל. אנשים לא ידעו להעריך אותו, וזה מצער". "סבא היה קורבן של הפוליטיקה. היו לו קלפים נגד הפוליטיקאים, והם חששו ממנו. לכן גרמו לו עוול. למדתי לקח מזה: לא להתעסק עם פוליטיקה ועם פוליטיקאים. בעתיד אתפנה, כדי לטוהר את שמו של סבא".

כלפי, וכל מה שסופר, ככיכול, בשמי נגדך, הרי בשקר יסודו, מכיוון שמעולם לא הבעתי דיעה שלילית לגביך. אין לי נגדך כל טענות שהן, אדרבה, מרגע שהובא ענייני לפניך, מצאתי אצלך אוזן קשבת. נתת לי את העזרה שנדרשה, ואף זרות שחוררי..."

גיטינו להשפיע עליו שיטהר את שמו, אומר ידידו, לוי אברמי. "השבתי סיכול למלא תפקיד בטחוני חשוב, ולא הסכים. היתה לו מין גאוה אישית כזו. אני מחוק, היה אומר. רצה כל הצעת עזרה. זה לא היה לפי כבודו, כל השתדלנות הזו. אם היו קוראים לו לתפקיד בכיר, היה הולך".

אשתו לקתה בלב, ומתה. פרשת טוביאנסקי, יגיד איתי. "לקחה ללב". כן, לא פעם אני אומר אל עצמי, כי חלקי במוחה איננו מועט כלל וכלל, אמר לידיד. זמן לא רב אחר-כך, לקח בלבו. איתי אומר, שהפרשיות הללו גמרו אותו, קרבו את קיצו. הוא הלך לעבוד כ-עצמו. "אחרי-כך ניהל את 'אבן' של 'סולל בונה'. לא פעם, מספרים חברי, היה מתבודד עם עצמו, בוכה. הרופאים המליצו שיסע לנחיתה לב באנגליה, אך לא היה לו כסף. איתי אומר, שלא הסכים שתכריע יממנו לו. פולה הזמינה אותו. לא שכחה אותו. מספור זה כמו נתבקשה המסקנה", יכתוב לימים ברל רפטור בזכרונותיו, "כי ברקמת

היחסים האמורה או זה מתקבל על הדעת, כי הוא לא גילה לבוגריו על העומד להתרחש".

בדגוריון הוקסס ממנו, אומר הראל. העריר אותו בצורה בלתי רגילה, ופתאום שינה דעתו עליו. מזה, יגידו חבריו: כל כך נפגע מ-הוקס, ועם זאת כל כך הגן עליו. בדירתו היתה תלויה תמונה של בוגוריון על המדפים ספרים שכתב.

אחד מעמיתיו, שהעז למתוח ביקורת על בוגוריון, ננף. "בוגוריון הוא מגדולי ההיסטוריה היהודית, שהנהיג את העם לנצחון ברגע הגורלי", אמר בארי. המדובר סרה בבוגוריון גורם נזק למדינה. כל עוד אני חי, לא ארשה להשמיע דברים כאלה בנוכחותי".

אבל הוא פגע בך, אמרו ידידיו. "הייתי קורבן של מהפיכה גדולה בדברי ימי עמנו", השיב בארי. "לא גורלי חשוב אלא ההישגים שהושגו עבור העם".

אלמונים ביקרו בכיתו. פעם, בשבוע, גילה אי סדר נורא. חיפשו מסמכים, יומן, אומר איתי. אך דבר לא נמצא.

ביום המישי, 30 בינואר 1958, שב מהעבודה ושכב לישון. לבו הכריע אותו. בן 57 היה. אנשים אחרים נשמו לרווחת: הסודות הגדולים ירדו אל הקבר. נותרו סימני שאלה, וחיות לא פתורות.

גשמים עזים ירדו בארץ. ישראל התעסקה עם הסוחר היווני קוקאס, שנחשב בריגול לטובת מצרים. בחיפה, תחת שמש דהוייה של חורף, התנהל מסע הלווייה הרישי. אנשים חשאיים קציני צבא. זו חיל המודיעין. קדיש. לסקוב התקשר. לא יכולתי לבוא, התנצל בפני איתי. "זה היה ערב התמנותו לרמטכ"ל. גורמים שונים, אמר לי לסקוב, לחצו עלי שלא ללכת להלווייה ואיימו שאם אבוא לא אקודם".

איתי חזר להפליג בים. איסר בארי נמחק מהתודעה. וג'ול אמסטר לא שכת. שערו הלבין, כנותיו ירדו מהארץ, והוא נותר בכאבו, מסתיר את פצעיו. "תמיד אהבתי לבלות על שפת הים", סיפר, "אך מאז עונתי, איני יכול להופיע שם. כשאני מתרחץ ורואה עצמי ערום בחדר האמבטיה, עולה רמי בראשי. מראה גופי מעלה בזכרוני פעם אחר פעם את אשר עוללו לי".

ב-1964 פנה לבוגוריון, ודרש לטהר את שמו. "הפרשה שאתה כותב עליה היא ישנה נושנה, חדשה בהחלט בשבילי", השיב לו בוגוריון בכתב יד. "נחמיה ז"ל כנראה לא מסר לי המכתבים ששלחת לי".

"אותו איסר בארי, שאתה מתלונן עליו - וכנראה בצדק - היה איש מוזר. לי היה בשעתו נראה כאיש ישר בהחלט, אבל הוא עשה מעשה שרק נוכל מחוסר כל מצפון עשה אותו, ועד היום הוא בשבילי חידה".

"... ובאמת, איני יודע למה אתה זקוק לרייביליטציה, מי מאשים אותך? להאשמות של איסר בארי אין כל משם, ואין להן כל ערך ותוקף מוסרי, וראי לא משפטי. הוא העליל על שני אנשים בלי כל יסוד, ומה שהוא עשה לך היה אולי מעשה פלילי - אבל אין לכך אשמה לגביך, במידה ואני יודע".

המדינה החליטה לפצות את אמסטר על הסבל שסבל ועל רכושו שהוחרם. הוא קיבל 30 אלף לירות. המכתב גאל את איסר בארי מהשכחה, ועורר מהומה.

"איסר היה הרבה יותר גלוי ממך", השיכה איתנה, כלתו של איסר, לבוגוריון. "הוא שתק מתוך נאמנות לך ולאחרים. בזמן האחרון, מתערער הכבוד הרב שרחשתי לך, מר בוגוריון. אם טובת מפלגתך לעיניך, רצוי שתעסק יותר בפילוסופיה. עשית כבר מספיק לטובת המדינה. הגיע זמן שתתן הזדמנות לעוד מישהו, ותפסיק לתקוע טרזו בגלגלי העושים במלאכה".

הכנסת סערה. מדוע בוגוריון לא חקר את הפרשה במשך 16 שנים, צעק ח"כ חיים לנדאו, מעל הדוכן. הוא תבע וערת חקירה פרלמנטרית. חברי הכנסת, הררי וברזילי חשבו שועדה בראשות שופט, מספיקה. אך לוי אשכול, ראש הממשלה, רחה את תביעתם. התיישנות, הסביבה, תנינה.

אשכול: "חברי הכנסת בנין, ברר ולנדאו נאים בוודאי על ארגונם. דווקא משום כך מותר לי להשיא להם עצה, שיהוו בתביעת ועדות חקירה על קורות הימים ההם".

לנדאו: "בבקשה". בנין: "אורבה וארבה, תחקור את האצ"ל, ואני את הש"י... תתחיל ברצה ארלוזורוב... תתחיל ברהאן".

איתי חיפש עדויות לטהר את אביו. כאחת הלילות, נקש על דלת ביתו של יעקב רוזן, הרמטכ"ל הראשון. רצה לשמוע אם דודי ידע, אם בוגוריון ידע. הוא זוכר, שדודי היה נפחד. "נראה לי קטן ורועד, הוא אמר, שאינו יכול למסור דבר. הסתתר מאחורי סודות. שאל, מה בכלל אני מתעסק עם כל העניין". אצל רוזן, מוניק, מצא תיק ישן מלא מסמכים ויומו, ופתק קטן, שכתב איסר:

יהודה (ג'ול) אמסטר. שתה תה עם עונה. החיילים ניגשו אליו, שאלו לשמו. אמסטר לא חשד

שעות נחקר בהוראת בארי, עיניו מכוסות בגופייה, ידיו קשורות. טיפטפו מים על ראשו, היכוהו במקל, הלמו בפניו ושברו את שיניו. כל העת השמיעו לו נקישות של אקדח, להפחידו

אבא חושי (משמאל) בחברת שמעון מרס ולוי אשכול. היו שמועות. תצלום: יצחק ברז

"הם היו מעוניינים לסתום לאבא את הפה. הם הכירו את אבא. הם ידעו שיש לו ערכים מקודשים, וברגע שהמשפט יהיה פומבי, יסתום את הפה ולא יגלה דבר"

בנימין ואלושבע גיבולי. "השאופה לעוצמה היתה בעוכריו של איסר בארי". תצלום: מיכאל קרמ

לסקוב התקשר. לא יכולתי לבוא, התנצל בפני איתי: "זה היה ערב התמנותו לרמטכ"ל. גורמים שונים, אמר לי לסקוב, לחצו עלי שלא ללכת להלווייה ואיימו שאם אבוא לא אקודם"

"לאיתי אל תשתמש בחומר זה במקוטעין. אם תמצא לנכון להשתמש בו, גלה אותו בשלמותו".

איתי נדהם. לפחות תריסר אנשים חשובים במדינה, יצטרכו לתלות את עצמם אם אגלה את תוכנם", אמר לידו. "מי יודע לאיזו מערבולת נסחף".

רעשים מוזרים החלו להשמע בטלפון. היתה האזנה. כנראה, הוא אומר, גם עקבו אחריו. אלמונים שבו לחטט בבית, השאירו איסר נורא. איתי ישב לכתוב לבוגוריון: "הריני דורש הסרת ההשמעות". מכתב תקיף, כועס. בוגוריון שתק.

עליפי עדותו של איסר הראל מתברר שבוגוריון, במכתבו לאמסטר - שיקר. הוא ידע על פרשת אמסטר-חושי. בהחלט ידע.

הדילמה לא נפתרה

"הנאשם טוען, כי כל פעולת שירות המודיעין היא פעולה מנוגדת לחוק, וכי יש לבחור בין חוק ובין שירות מודיעין. אין שני הרברים האלה יכולים להיות בצוותא. ברגע ששירות מודיעין יתחיל לפעול לפי כללי החוק, כי אז השירות יחדל להיות שירות מודיעין...".

"הנאשם מבקש מבית-הדין לקבוע מסמרות מה היא סמכותו מידת האחריות של ראש שירות כזה ליטול על עצמו, כשעליו להחליט בשאלה של בטחון המדינה וגורל חייהם של רבבות אנשים וערכים יקרים לעם מצד אחד, ובין היסולו של אדם יחיד, העלול להעמיד בסכנה דברים כה חשובים מעין זה...".

"...בית-דין זה בא לידי מסקנה, כי גם כשמביאים בחשבון את כל התנאים המיוחדים שבהם פועל השירות, אין עבריו יכול לבוא על עונשו, ומה גם עונש כה חמור כעונש מוות, מבלי שינתן על כך פסקדין של בית-דין, אשר הוקם על-פי חוק המדינה".

אין גם להשלים עם שיטה שאיזה שירות שהוא במדינה, יהא זה שרות צבאי או אזרחי, ימצא פועל מעל לחוק... (מתוך פסק-דין בפרשת עלי קאסס, 9.2.1949)

"אבא", אומר איתי, "סיפר לי שדיווח לבוגוריון על כך. המסמכים מגלים, שקיבל דיווח מלא על המעצר, על דרכי החקירה, על תוכנה. בוגוריון ידע על חקירות מסוג זה עוד מימי דוד שאלתיאל, ולא הפסיק את השיטה".

המעצר והחקירה של אמסטר היו ביוזמת אביך?

"לא. בוגוריון יזם את החקירה. הוא נרתע מכוחו של חושי ומעצמאותו ומהקשרים שהיו לו עם הבריתים ועם הערכים, ועל כן רצה לשכור אותו. אחר-כך, כשלא היה לו נוח מכל העניין, העמיד פנים שלא ידע מכלום, כדי לצאת מזה בשלום".

והאשמות, שאביך עינה את אמסטר נכונות?

"אינני פוסל את העניין, שאבי הורה לענות אותו. החקירה, לדעתי, לא היתה עדינה, אך עם זאת, כל האכזריות שהיתה בחקירה, נודעה לאבא רק אחר-כך. הוא הורה בפירוש לא לכצע דברים לא אנושיים. באיזה שלב, אף הורה להטיב את תנאי מעצרו של אמסטר. עיניו, מסוג שמייחסים לו, פשוט לא מסתדרים לי עם רמותו".

לבסוף, הצליח למצוא חומר מסליל נגד חושי?

"לפי מה שידוע לי, כן. היה חומר נגדו, אך לא נעשה בו שימוש".

בירד המסמכים והיומון של אביך, ובאפשרותך לטהר אותו אחת ולתמיד. מדוע אינך מפרסם אותם, כדי לשים סוף לפישיח?

"יש מסמכים, והחומר בהם חזק. אין בהם סודות בטחוניים, יש בהם סודות פוליטיים. אינני חושב, שיש היום טעם ועניין להתחיל ולכתוש כמה שבישלו או. זה לא ישרת שום מטרה. רוב הנפשות הפועלות ממילא אינן בחיים, או לגרום לוויכוח, בלי שאנשים יוכלו להגיב: לא מקובל עלי".

הרי התחלת כבר לחשו עדויות.

"בהתחלה חשבתי באמת לטהר את אבא, אבל אחרי הפגישה עם דודי, התאכזבתי. נוכחתי לדעת שהפחד אצל האנשים חזק מהשאיפה לגלות את האמת. צפיתי שכולם יגיבו כך, ועל כן עזבתי את העניין".

אבל ההיסטוריה, בשביל ההיסטוריה זה חשיב.

תעזוב מההיסטוריה. אני עצמי אינני זקוק לכך. אינני צריך חיווק. אני מכיר את איסר בארי האמיתי".